

DOCUMENTE INEDITE: MĂRTURII DESPRE PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Gavril Irimescu

La opt decenii de la încheierea primului război mondial, se poate presupune că documente inedite, dacă nu imposibil, cel puțin foarte greu s-ar mai putea găsi, fiindcă au fost publicate, cuprinse în masive volume de documente, în monografii, sinteze, memorii sau amintiri din acei ani¹, dar arhivele sunt inepuizabile. Spre exemplu, la **Arhivele Naționale Suceava** se află încă multe documente din primul război mondial, ilustrând varii domenii, care “așteaptă” să fie publicate. Acum scoatem la lumină doar câteva, cuprinzând informații utile despre acele momente cheie ale istoriei românești și care lămuresc multe aspecte privind simțământul național, acel sfânt fior ce sălășluia în sufletele tuturor românilor, înfăptuit la 1 Decembrie 1918.

Este cunoscut faptul că, odată cu începutul războiului, manifestările românești din Bucovina au fost interzise, urmărite și pedepsite cu severitate prin arestarea și internarea în lagărele din Austria, Oberhollabrun și Thalerhof, ca spion sau periculos statului austriac. “Românii ce mai rămăsese prin sate, se consemnează în monografia școlii primare din Iacobenii, al cărei învățător, Gavril Beleca, a fost și el arestat, s-au retras cu vitele prin munți și păduri ca pe vremea barbarilor, și acolo își petreceau viața. Urgia aceasta a ținut peste patru ani de zile, din august 1914 până la finea lui octombrie 1918”². Prof. Victor Morariu de la Liceul din Suceava, martor ocular al evenimentelor, consemnează în amintirile sale că “în acei ani am trecut prin ore grele de adâncă disperare, am trăit ore lungi de chinuitoare resemnare”³.

Starea de tensiune și totală nesiguranță pentru români se datora faptului că opinia publică din Bucovina, formată din “vreo șase națiuni și vreo zece partide politice”⁴ era foarte eterogenă atât în atitudine (față de beligeranți) cât mai ales în interese, fiind preocupată de soarta propriei naționalități: **nemții** și **evreii** împărtășeau ideile Administrației, **ucrainenii** doreau “făurirea unui ideal politic propriu în Bucovina”⁵, iar **românii**, în numele trecutului istoric românesc al teritoriului, doreau să se reunească cu celorlalte provincii românești. În numele acestui sfânt ideal, mulți intelectuali: profesori, învățători, preoți, magistrați, studenți dar și țărani⁶ au trecut granița, s-au înrolat în armata română, “au îmbrăcat cămașa morții - cum afirma poetul Ion Grămadă - pentru a răzbuna lacrimile vărsate în cei o sută cincizeci de ani de robie”⁷, și pentru a face ca Bucovina să se reîntoarcă la sânul patriei mame “nu ca o cerșetoare ci cu drepturi câștigate prin sângele fiilor ei”⁸. Acestora li s-au adăugat și foarte mulți prizonieri români – ardeleni și bucovineni – adunați, în anii 1916-1917, în lagărul de la Darnița, la 15 km de Kiev, care s-au înrolat în regimentele armatei române, luptând pentru înfrângerea Austro-Ungariei și făurirea României Mari, țara tuturor românilor.

Între foarte mulții români bucovineni, care au adus servicii cauzei naționale, într-un moment când românilor le rămăsese doar speranța victoriei dar și aceasta părând o himeră, se numără și tânărul **Traian Voronca**, născut la 11 februarie 1891 în Cernăuți, “fiul fostului ajutor de primar al orașului Suceava”⁹ care, trecând în anul 1915 în România, deoarece era bănuit că “nutrea sentimente ostile statului austriac”, s-a pus în slujba neamului său.

În completarea informațiilor prezentate organelor de siguranță române de Traian Voronca, redăm interogatoriul luat lui **Boris Nimirovski**, dezertor din Armata a X-a rusă, ce opera în Bucovina, care caracterizează cu mult realism comportamentul în luptă al armatelor beligerante: al

armatelor austro-germane bine echipate și înzestrate cu tehnică de luptă dar cu moralul scăzut; al armatei ruse – curajoasă și bine condusă în luptă; armata română fiind considerată ca bună și odihnită. Cât privește victoria, aceasta nu putea fi decât de partea armatelor aliate.

În fine, ultimul document, un tablou întocmit de Prefectura județului Rădăuți, pe baza rapoartelor primăriilor comunale și ale orașelor Rădăuți și Siret, cuprinzând invalizii, orfanii, văduvele, prizonierii de război, precum și voluntarii români bucovineni, înrolați în armata română, care și-au adus contribuția la marele act al întregirii naționale.

Documentele ce urmează sunt revelatoare:

1

Burdujeni, <1>/14 februarie 1917. Proces-verbal încheiat de plutonierul de jandarmi Titus Rotopanu, șeful Secției de poliție militară Burdujeni, cu ocazia interogatoriului luat lui Traian Voronca, bănuț de autoritățile Armatei a IX-a ruse de spionaj pentru care a fost deportat în Siberia, la Omsk, și reintors în România, la Burdujeni.

Proces verbal

n<umărul>58

în

anul 1917, luna februarie, 14 zile.

Noi, jandarmul plutonier Rotopanu Titus, șeful Secției Burdujeni, compania Botoșani, ofițer de poliție judiciară militară, constat prin prezentul proces-verbal cum că astăzi pe la ora 3 p.m. am fost informat de dl. Grigore Stoica, cu domiciliul în comuna Burdujeni, cum că a venit la d-sa acasă tânărul Voronca din Suceava, Bucovina, bănuț de armata rusă pentru spionaj și alte fapte, fost trimis în Siberia și refugiat în România.

Pe baza acestei informațiuni m-am transportat la domiciliul denunțatorului de mai sus unde în adevăr am găsit pe individul Voronca unde s-a declarat arestat.

La percheziția corporală s-au găsit următoarele acte:

1. una dovadă nr. 937 a Biroului de regularea poziției militare a refugiaților; 2. una recipisă a Poliției punctului Ungheni-Rusia; 3. o carte poștală a Comitetului Tatianu; 4. un bilet cu adresa unui refugiat; 5. un plic de la Consulatul General Român din Odesa și 6. o fotografie a fratelui numitului individ. Toate aceste s-au confiscat.

La Oficiul Secției am luat interogatorul susnumitului după cum urmează:

Mă numesc Traian Voronca, de ani 26, născut în Cernăuți, Bucovina, domiciliat în București, str. Tudor Aman, nr. 18, părinții mei stau în Suceava, Bucovina. În luna iunie 1916 m-a trimis profesorul Simion Mândrescu, împreună cu vărul meu Voronca Zaharia, în Bucovina pentru a constata ororile săvârșite de armata Austro-Ungaria în retragerea ei, am fost la Cernăuți și am stat două săptămâni după care am fost detașat la Serviciul de Siguranță Rus Suceava unde am stat până la 10 noiembrie 1916 când am fost chemat la dl. colonel Leuntovici, șeful siguranței de pe lângă Armata 9 avertizându-mă că în caz când voi trece frontiera în România voi fi arestat. Eu având legături cu românii din Burdujeni unde am făcut niște plăți, la înapoiere am fost arestat de un agent al serviciului de siguranță rus chiar din localul comp<aniei>de grăniceri. La Suceava am fost ținut 6 zile. În urmă m-a trimis la Cernăuți și fără a se face vreo cercetare am fost trimis în Siberia unde am stat în orașul Omsk 13 zile, pe urmă am fugit până la Odesa unde m-am prezentat Consulatului Român și am cerut un pasport pentru România. Nu mi s-a dat decât o foaie de drum cu care am venit la Ungheni-Rusia. Poliția rusască nu mi-a dat voie a trece și am fost nevoit a trece în mod fraudulos la Iasi. Acolo m-am prezentat dlui I. Rafail, inspector de poliție, și dlui Emanoil subdirectorul Siguranței Statului și am cerut a-mi elibera un bilet de identitate pentru regularea situației mele

militare și pentru a călători la Burdujeni având nevoie a mă întâlni cu părinții mei din Suceava. M-am prezentat și la Biroul de Recrutare, unde m-a găsit bun pentru armată, când mi s-a spus că dovada voi primi după 5 zile. Eu, fiindu-mi dor de părinți am plecat la Burdujeni și am ajuns în ziua de 14/2 unde am stat puțin în gară și întâlnindu-mă cu dl. Stoica l-am rugat a mă primi până ce va veni tatăl meu.

Aseară a venit un jandarm și m-a ridicat.

Eu nu știu că am fost bănuț de spion<aj> în nici o afacere și nici nu pot ști cauza adevărată pentru care am fost arestat. Este adevărat că am cumpărat ruble din Cernăuți pe care le vindeam, cu un mic câștig, bancherului Segal. Poate am fost urmărit de armata rusă la acest punct.

Alte fapte n-am comis.

Cetindu-i-se stăruie și semnează <ss> Traian Voronca <m.p.>.

De cele ce preced am dresat prezentul proces verbal care se va înainta Siguranței Iași.

Șeful Secției Burdujeni

Jand<arm> Plutonier <ss> Rotopanu <L.S.>

Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente, P. XXXVII/63, f. 74. Orig.

2

Botoșani, <4>/17 februarie 1917. Declarația dată de Traian Voronca organelor de cercetare de pe lângă Brigada a 12-a de Siguranță Botoșani privind situația sa de român refugiat din Bucovina; despre activitatea de informator a ororilor comise de armatele austro-ungare în Bucovina făcute publice de ziarul "Universul" din București în slujba căruia era; despre faptul că, de la intrarea României în război alături de aliați, a trecut în slujba Serviciului de Siguranță de pe lângă Armata a IX-a rusă ce opera în Bucovina, că datorită legăturilor sale cu românii, fapt neagreat de șeful siguranței ruse, a fost supravegheat, arestat și deportat în Siberia ca supus austriac, dar că simțindu-se cu "conștiința curată" a fugit și s-a reîntors în România.

Subsemnatul, Traian Voronca, născut la anul 1891 faur 11 la Cernăuți, Bucovina, gr.or. necăsătorit, de naționalitate română, am trecut în luna august 1915 în România fiind bănuț de autoritățile austro-ungare că aș nutri sentimente ostile statului austriac. Am renunțat la protecția străină și am ocupat un post ca funcționar al Ministerului de Agricultură și Domenii la București. Demisionând din acest post am ocupat funcțiunea de agent special la Serviciul Siguranței al Prefecturii de Poliție din București, fiind în același timp și funcționar al Băncii Marmorosch Blank, Societate Anonimă din București.

În anul 1916, luna iunie, Bucovina ocupându-se de armatele ruse¹⁰, am fost trimis împreună cu dl. Zaharia Voronca, de domnul profesor universitar Simion Mândrescu în Bucovina spre a constata ororile săvârșite de armatele austro-ungare în retragerea lor din Bucovina. Raportul nostru a și fost publicat în ziarul "Universul" din București.

Prezentându-ne cu această ocazie autorităților ruse de siguranță, mi s-a făcut propunerea de a primi posturi de informatori la Siguranța rusească a Armatei IX. Am primit această funcțiune și am fost detașat la Siguranța rusească a orașului Suceava – Bucovina. Intrând România, în luna august 1916, în acțiune, m-am prezentat domnului colonel Leantovici, șeful Serviciului de Siguranță pe lângă Armata IX, rugându-l să mă concedieze ca să-mi fac datoria de soldat față de patria mea.

Domnul colonel mi-a atras atenția asupra faptului că servind interesele ruse lupt pentru aceeași cauză și că îmi va aranja situația mea în România, m-a menținut mai departe în serviciu.

Serviciul mi l-am făcut cu deplină conștiință și seriozitate totuși nu l-am mulțumit pe domnul colonel. Statul Major al Armatei IX mutându-se, la începutul lunii noiembrie 1916 la Suceava, am fost citat la domnul colonel Leantovici care mi-a reproșat că am dat loc la nemulțumiri și anume că:

1. am făcut, în ziua intrării României în acțiune, o manifestație pe ruinele cetății lui Ștefan cel Mare din Suceava¹¹, unde s-a arborat steagul tricolor, și că am tipărit un placat unde se vorbea că Bucovina este un pământ pe vecie românesc. Domnul colonel mi-a vorbit că Bucovina a fost ocupată de trupele ruse și că va rămânea și rusească¹².

2. că am redactat împreună cu intelectuali români din Suceava, un protest contra colonelului rus Smirnov, fost prefect al acestui județ, a cărui ținută xenofobă era cunoscută și autorităților române din țară și că am înaintat acest protest prin intermediul d-lui polițai Ghinea guvernului român.

3. că atât spiritele românilor din Bucovina contra stăpânirii rusești și servesc numai interesele românești și nu cele rusești cum ar fi datorința mea.

4. că aduc jurnale românești din Burdujeni la Suceava, ce nu este permis¹³.

5. că aș fi primit pentru intervențiuni în favorul unor arestați sume considerabile de bani.

6. că aș fi dispus arestarea mai multor evrei nevinovați numai cu scopul de a interveni pe urmă în favorul lor și a primi bani pentru această intervențiune.

7. că l-aș fi amenințat pe evreul Segal din Suceava că în caz de nu m-ar primi ca companist la un cinematograf l-aș aresta ca spion.

8. că am trimes două scrisori de la Burdujeni la Viena.

9. că am vrut să monopolizez vânzarea tutunului rusesc la Suceava în mâinile comercianților Popovici și Ursachi.

10. că fac speculă cu bani cumpărând ruble în Cernăuți pe care le vând apoi cu un câștig considerabil la Burdujeni.

Ascultând domnul colonel explicațiile mele privitoare la aceste 10 puncte de învinuire a declarat că nu are nici un motiv de a purcede contra mea, convingându-se de inexactitatea lor. M-a oprit însă de a mai trece la Burdujeni, avertizându-mă că în caz contrar va dispune arestarea mea. Având însă, peste câteva zile, absolută nevoie de a trece la Burdujeni pentru a face o plată procuristului Firmei de petrol "Frăția" din Ploiești am călcat ordinul d-lui colonel, plecând de la Suceava până la Vama Burdujeni unde mă aștepta domnul susnumit împreună cu dl. subcomisar de poliție Popovici. Imediat după sosirea mea am fost însă chemat în localul Companiei de grăniceri unde mi se prezintă un agent al Siguranței rusești care mă invită la dl. colonel Leantovici. Am plecat împreună la Suceava. Domnul colonel a dispus arestarea mea! Făcându-mi-se percheziție corporală mi-au fost luate toate actele mele de identitate, legitimația mea care o aveam de la Siguranța rusă și o sumă de 6231 ruble, 90 copeici și o sumă mai mică în coroane și franci. Am fost depus în Închisoarea etapei din Suceava și peste câteva zile trimes la Cernăuți.

Motivele arestării mele nu mi s-au comunicat și nici nu s-a făcut vreo cercetare în care aș fi fost și eu întebat.

Pe baza deciziei d-lui guvernator rus al Guberniei Cernăuți¹⁴ am fost deportat, în luna decembrie, în interiorul Rusiei unde ne stabilise la Omsk, Siberia.

Condițiunile de existență în acest punct fiind foarte grele și conștiința curată care-mi spunea că deportarea mea nu este justificată m-a făcut să fug și să încerc a trece în România. Din actele sosite la Omsk am aflat că sunt deportat ca supus austriac care se află în etate obligatorie de a face servicii militare (Vojeno obarane).

Impresiile și constatările din acele văzute în Rusia, mai ales asupra ținutei față de români, le depun într-un memoriu separat.

Mi-a succes să ajung până la punctul Ungheni unde autoritățile ruse nepermițându-mi reîntoarcerea în țară pe baza foaiei de drum eliberată de Consulatul General Român din Odesa am fost nevoit a trece în mod fraudulos. La Iași m-am prezentat d-lui Emanoil, subdirectorul Siguranței Statului, rugând eliberarea de noi documente de identitate și încunoștiințându-l de situația mea. Totodată m-am și prezentat Comisiunii de recrutare instituită pentru refugiații ardeleni și bucovineni unde am fost găsit bun pentru servicii.

Dorul de a-mi revedea părinții și lipsa multor lucruri necesare care le-aș fi primit din partea părinților mei m-a făcut să plec la Burdujeni fără a aștepta la Iași înmânarea actelor de călătorie și a dovedi de regularea situației mele militare.

La Burdujeni am fost ridicat de Postul de Jandarmi și înaintat Brigadei de Siguranță din Botoșani.

Botoșani, 17 faur 1917

ss Traian Voronca

Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente, P. XXXVII, 63, f. 177. Copie.

3

Botoșani, <5>/18 februarie 1917. Declarația dată de Traian Voronca organelor de cercetare ale Brigăzii a 12-a de Siguranță Botoșani privind observațiile și constatările obținute cu ocazia arestării și deportării sale în Siberia, "orașul Iakuțka, la nord de Irkuțk, pe râul Lena", precum și la reîntoarcerea sa în România; despre drumul parcurs, impresiile sale privind închisorile de etapă, hrana și paza deportaților; despre starea de spirit a prizonierilor români, ardeleni și bucovineni, din Lagărul de concentrare de la Darnița "cuprinși de un sincer naționalism și idealism"; despre formarea legiunilor sârbă și cehă și cea formată din prizonieri germani din Alsacia și Lorena"; despre sprijinul primit din partea Comitetului Tatiana de ajutorare a refugiaților din România, precum și din partea Consulatului General al României din Odesa; despre starea de spirit a evreilor din Rusia care "de la cel mai mare fabricant până la micul comerciant sunt germanofili și doresc cu toții victoria germană de la care așteaptă îmbunătățirea soartei lor", că evreii din Rusia sunt și împotriva României. În fine, informează organele de siguranță românești, despre enormul potențial economic și uman al Rusiei cu "fabrici noi care lucrează zi și noapte", cu toate "dezordinile grave" petrecute în regiunea Moscovei și în alte regiuni, a rămas convins că "această țară nu poate să fie învinsă".

Deportarea indivizilor arestați de diferitele servicii de siguranță rusești se face în urma raporturilor acestora prin o deciziune a guvernului rus din Cernăuți. Până la luarea acestei deciziuni arestații sunt deținuți în Penitenciarul Tribunalului din Cernăuți, Piața Austriei, nr. 4 sau în fosta cazarmă austriacă de cavalerie, în suburbia Roșă, transformată într-o mare închisoare de etapă. Din această etapă se expediază zilnic transporturi de 20-30 oameni spre Noua-Sulița rusească. Aceste convoiuri sunt conduse de milițieni bătrâni cu arme stricate, așa că chiar pe acest drum o evadare ar fi foarte ușoară. În transportul din care făceam eu parte figurau, afară de mai mulți supuși austrieci din personalul silvic <al> Fondului religios din Bucovina, și câțiva soldați ruși, condamnați pentru diferite crime, la muncă silnică (catorjnaia rabota). Din actele de însoțire care le purta un caporal, șeful caravelor (păzitorilor), vedem că locul nostru de destinație era orașul Iakuțka, la nord <de> Irkuțk, pe râul Lena.

La Noua-Sulița suntem înquartierați la etapă unde se împreună cu noi un transport de vreo 10 inși, soldați români dezertori, de la niște regimente din Dorohoi.

Aici am observat pentru prima oară că soldați și ofițerii ruși vorbesc cu oareșcare dispreț de țară și de armata noastră. Soldații noștri sunt luați în răs ca lași, mîncători de mămăligă și de trădători.

Dezertorii doresc să schimbe banii lor românești și subofițerul rus îi speculează plătindu-le pentru un franc 20 de copeici; mîncarea ce ni se dă este bună: zahăr, ceai, supă caldă, cașa și o jumătate de pâine. A doua zi suntem învagonați într-un vagon de marfă închis, înzestrat cu o sobă. Vagonul, prin scînduri așezate, este împărțit în două etaje așa că este posibil de a dormi. Comandantul soldaților care ne păzesc ne împărțește la fiecare câte 20 copeici; din acești bani trebuie să ne cumpărăm cele necesare traiului pe o zi. Proxima noastră etapă este lagărul cel mare de prizonieri de război din Darnița, 15 kilometri departe de orașul Kiev, pe malul stîng al râului Niepr.

Trenul la care este atașat vagonul nostru este un tren mixt, care se oprește la fiecare stațiune mică, așa că transportul se face foarte încet. Mi s-a spus însă că pentru transportul deportaților sunt și vagoane speciale cu gratie la ferești care se atașează la trenul de persoane. Pe urmă am văzut și aceste vagoane care, după părerea mea, sunt foarte practice pentru așa transporturi, deoarece ajung doi soldați pentru paza deportaților.

După cinci zile de călătorie ajungem la Darnița, ne dăm jos și facem un marș de 2 kilometri până în lagăr.

Lagărul este situat într-o pădure unde copacii au fost tăiați spre a face loc pentru ridicarea barăcilor, care pe jumătate sunt construite în pământ. Construirea barăcilor face impresie solidă, numai mai târziu m-am convins de defectele multe ce au, plouă în ele, sunt umede și reci și am aflat că inginerul care le construie a fost închis pentru fraude mari. Se vorbea de un milion <de> ruble.

Lagărul acesta conținea aproximativ 30 de mii de prizonieri <la> venirea mea, începutul lui decembrie 1916, mai toți români ardeleni și bucovineni, care se anunțaseră de bunăvoie să lupte contra Austriei în cadrul armatei române. Ofițerii lor aproape 500 au quartierele lor afară de lagăr, în niște vile anume pentru acest scop construite sau în casele particulare a satului Darnița, situat nu departe de lagăr. Toți, soldați și ofițeri, poartă uniforma lor austriacă sau și uniforme rusești și la chipiu tricolorul românesc, ca semn distinctiv. Vorbeau cu mare însuflețire de scopul care i-a adus aci și așteptau cu nerăbdare rezolvarea acestei chestiuni (plecarea în România)¹⁵. Rușii le-au acordat și mai multă libertate. Darnița este legată printr-un tramvai cu orașul Kiev, încotro poate să plece. Mi s-a spus că un delegat al lor ar fi plecat chiar la Iași unde s-ar fi prezentat d-lui <Nicolae> Iorga, căruia i-a cerut rezolvarea cât mai urgentă a acestei chestiuni. În acest lagăr se formează și o legiune sârbească, una cehă și una de prizonieri germani din Alsacia și Lorena. Fiecare transport de prizonieri de război este întâmpinat la sosirea lui de ofițeri sârbi, cehi și de un ofițer german de naționalitate franceză din Strasburg (profesor în civil). Aceștia întreabă prizonierii de ce naționalitate sunt și convingându-se că sunt de ai lor, îi ia la o parte și îi înduplecă să se înroleze în legiunea respectivă. Cei mai mulți primesc propunerea și rămân, restul, după câteva zile, se expediază mai departe în interiorul Rusiei.

Între ofițerii ardeleni ai acestui lagăr sunt două partide. Un grup, cred că e cel mai mare, dorește formarea acestei legiuni constând numai din ardeleni sub comanda ofițerilor lor; cellalt crede că ar fi mai bine ca legionarii să fie repartizați pe la regimentele române din țară evitând așa pierderi prea grave a elementului ardelenesc. Grupul prim stă mai mult sub influența ofițerilor ruși și sârbi care spun public că ar fi periculos să repartizezi ardelenii la regimentele românești unde s-au întâmpat atâtea cazuri de trădare. Aici am auzit din gura ofițerilor ruși superiori cuvinte de dispreț și de batjocură la adresa armatei române și chiar la adresa Majestății Sale Regelui nostru, despre care unii afirmau că a trecut la germani, iar alții că a fost arestat de armata rusă! Împrejurările aceste

faceau că mulți din așa-numiții Dobrovolți-Rumunski¹⁶ se gândeau la o întoarcere în Siberia de unde veniseră; traiul acolo fiind mai eficient și mai bun.

Aici l-am găsit și pe românul bucovinean din Suceava, Nicu Găitan, care a fost deportat de ruși în luna august 1916 până la Penza, unde anunțându-și intrarea de bunăvoie în Legiunea română a fost trimis la Darnița. Am impresia că cea mai mare parte din acești voluntari sunt într-adevăr conduși de naționalism și idealism, dar sunt și mulți care se anunțaseră numai ca să scape de viața de prizonier pe care o port de multă vreme și care este foarte grea. Mi s-a spus aici, și un membru al Comitetului Tatiana din Kiev a confirmat-o, că ofițerii români ai acestui lagăr ar fi fost excroați de un individ care se dădea drept un trimis oficial al guvernului nostru din Iași. Detalii asupra acestui caz n-am putut culege pentru că după două zile ne transportase mai departe.

De la Darnița până la orașul Nujen căile ferate fiind întrebuințate aproape exclusiv pentru transportul de trupe, material de război și alimente, transportul nostru se făcuse cu căruțe sau etapele de parcurs erau mai mici decât 20 de kilometri pe jos. Transportul nostru, afară de soldații ruși condamnați care ne părăsise încă la Kiev unde fură predați închisoarei locale, era însoțit de un singur polițist care ne conducea la proximal sat unde ne preda primăriei care ne înquartiera sau în arestul comunal sau, dacă acesta era prea mic, pe la particulari din sat, mai ales la ovrei. Cunoscând jargonul evreiesc și având și fizionomie de evreu, m-am dat drept evreu îmbunătățindu-mi prin aceasta soarta mea considerabilă. Evreii din Rusia sunt cu toții germanofili, de la cel mai mare fabricant cu care am avut ocaziunea să mă întâlnesc, până la micul comerciant. Vorbind întreolaltă, pe omul rus îl numesc numai "foniu ganef sau haser" (tălhar sau porc). Doresc cu toții victoria germană de la care așteaptă o îmbunătățire a soartei lor. De țara noastră vorbesc cu o ură înverșunată și văd în ocuparea a unei părți a țării pedeapsa lui Dumnezeu pentru ținuta statului față de evrei. Evreii sunt și totdeauna cei mai bine informați despre evenimentele <de> pe front. În fuga mea din Rusia, spunând că sunt ofițer austriac care vrea să treacă frontul spre a se înapoia în Austria, am fost de evrei totdeauna ascuns, găzduit și am primit afară de bani și indicațiuni prețioase ce trebuie să fac ca să nu devin suspect și unde ar fi mai bine de trecut frontul.

Serviciul de supraveghere al căilor ferate și al altor căi de comunicație este slab de tot. până aproape de Kiev, venind din interiorul Rusiei, nu se face nici un control; aci începând zona militară se controlează trenurile, sălile de așteptare, dar numai cl. III-a. de indivizi bine îmbrăcați jandarmul rusesc, care face controlul, nu îndrăznește în regulă să se apropie. Afară de aceste este în mod larg accesibil mitei¹⁰⁰, așa se explică și faptul că am putut călători nesupărat de la Omsk până la Odesa, fiind numai de două ori întrebat încotro plec, fără însă a mi se fi cerut un act. La Omsk, unde am plecat cu trenul, ni se dăduse deplină libertate rămânând ca fiecare să-și caute ocupație. La întoarcerea mea am stat două zile la Kiev unde m-am prezentat Comitetului Tatiana spunând că sunt refugiat din București. Acest comitet îngrijește cu multă bunăvoință de refugiații din România dându-le locuință, mâncare gratuită și cu ajutoare bănești. În toate orașele mari și mici ale Rusiei se fac întinse pregătiri pentru o nouă ofensivă. Se recrutează contingentele scutiților până la 44 de ani. Această recrutare a fost însă ajurnată, se zice, din cauza dezordinelor care au izbucnit în centrele industriale ale Rusiei, Moscova etc. Dezordini grave au avut loc <fapt> ce mi-au confirmat și martori oculari. Însă totuși pe unde trece călătorul în Rusia vede încă atâta forță ne exploatată, alimente din belșug, fabrici noi construite cari lucrează zi și noapte și atâția bărbați apti de a lupta încât m-am convins că această țară nu poate să fie învinsă.

Botoșani, 18 faur 1917
ss D.D. Floru

ss Traian Voronca

Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente, P. XXXVII/63, f. 178, 179. Copie.

<Botoșani, 1915 – î. d. 17/30 august 1916>. Interogator luat de către organele Serviciului de Siguranță Botoșani, soldatului rus Boris Nimirovski, dezertor din Regimentul 120 infanterie, Armata X-a rusă ce a operat în Bucovina. Se remarcă observațiile sale privind echiparea, înzestrarea și spiritul de luptă ale armatelor austro-germane, bine înzestrate dar fricoase în luptă “fugeau când începea atacul deși aveau artilerie bună și mitraliere multe”, că armata rusă este curajoasă și cu ofițeri buni, considerând că “tot noi, rușii, avem să învingem”. Despre armata română afirmă că “este bună și odihnită”.

Interogator general,

1. Nimirovski Boris, soldat, contingentul 1913, activ, etate 24 ani, trei clase primare, de naționalitate rusă, de fel din orașul Breslivtovski¹⁷ – Polonia rusească. Am venit în România în anul 1915, am trecut granița prin Sculeni, jud<ețul> Iași, venind din Odesa, Rusia.

2. Am făcut armata în Regimentul 120 Infanterie în orașul Breslivtovski din Corpul a 10 de Armată.

3. La mobilizare am fost încorporat în Regimentul 120 cu care m-am dus la război sub comanda sublocotenentului Ștreichen.

4. Regimentul meu a fost mobilizat prin luna august 1914 cu un efectiv de companie de 500 oameni, batalionul 2000 și regimentul avea 8000 de oameni. O companie avea 5 ofițeri dintre care unul comandant și 4 sublocotenenți. Comandanți de plutoane, ca grade inferioare, aveau cam 12 de companie.

În luna august 1914 am primit ordin de mobilizare și în timp de trei zile tot regimentul meu am fost gata de plecare. Regimentul meu a fost mobilizat în orașul Breslivtovski și am plecat în Polonia rusească cu trenul și am debarcat în Varșovia de unde am plecat spre granița germană pe jos.

5. Am luat parte la două lupte, luptându-ne cu infanteria germană și a doua oară contra artileriei austriece. Infanteria germană a luptat mai bine ca noi fiindcă ne-a făcut să ne retragem; cu toate acestea, totuși, eram încurajați de ofițeri ca să nu ne lăsăm că tot noi avem să-i batem. Noi aveam de fiecare companie câte 8 mitraliere. Pierderile variau după cât erau de principale luptele astfel din compania mea din 560 oameni a mai rămas 200 oameni.

6. Ca arme ne-am luptat cu arma “Manlicher”; ca unelte aveau cam 250 de lopeți, 250 târnăcoape, 250 de ferestre, 250 topoare de fiecare companie. Aceste unelte erau date la oameni în modul acesta: jumătate compania avea lopeți și ferestre și jumătate avea târnăcoape și topoare.

7. La fiecare companie în tranșee aveau soldați servanți care ne aprovizionau cu cartușe care le aveau îndestul.

8. În tot timpul la noi este hrană caldă și în timpul luptei se schimbă unii luptă alții mănâncă și mai mult ne dă prezenți.

9. Din echipamentul de campanie nu s-a adăugat și nici nu s-a mai redus nimic.

După părerea lui prisosul în echipament și ce-l încurca în lupte și marșuri ar fi greutatea raniței. Cel mai practic după el ca echipament ar fi cel german.

În război a purtat cisme și crede că cele mai bune sunt cismele deși sunt grele însă îi ferea de udătură și când trecea râurile mai mici nu se puteau uda.

Echipament li se dădea de câte ori avea nevoie deoarece aveau cu ei magazinele de echipamente.

10. Întrebuița atacuri în ordine risipită în mase foarte mari.

În lupte au fost ajutați mai mult de artilerie, iar de cavalerie numai ca patrulare; artileria le bombardă pozițiunile inamicului și-n urmă ei plecau la atac. Puneau foarte mare preț pe ajutorul acestor două arme care le prepara terenul luptei.

Sfaturile date de comandanții lor erau de a trage cât se poate de bine, de a lupta până la unu, de a lucra bine și a se conduce singur chiar fără comandantul lui față de împrejurări, de a nu se preda singur și a nu dezerta.

11. Dintr-o companie de unde făcea el parte au căzut răniți și morți din 500 oameni cam 300 oameni.

Pe răniți îi trimitea în interiorul Rusiei iar pe morți, imediat după luptă, făcea gropi și-i îngropa.

Erau adunați de către sanitari, pansați imediat pe câmpul de luptă și trimiși la spitalele din urma trupelor sau liniei de luptă. Imediat ce înceta lupta morții erau adunați și îngropați.

La vreo 15 km înapoia liniei de luptă erau instalate Spitalele Regimentare, în urmă cele Divizionare etc. Funcționau foarte bine având personal și medicamente suficiente.

12. Știe că compania lui era urmată de vreo 6-8 chesoane cu cartușe, dar nu știe dacă erau numai ale unei companii sau mai multora; restul nu știe și nici nu are idee de tren de luptă și regimentar.

13. În momentul dezertării mă aflu în Regimentul 120.

Regimentul meu era compus din trei batalioane a câte 4 companii fiecare batalion. Regimentul meu făcea parte din Corpul al X-lea de Armată, însă nu știu din ce Divizie și Brigadă făcea parte.

14. Regimentul meu se afla în Bucovina în timpul când eu am dezertat, însă nu știu în ce comună, și ca efectiv avea cam vreo 4000 oameni.

Tot regimentul meu era la un loc într-o comună lângă Cernăuți, Bucovina.

15. Nu știu exact însă am văzut o mulțime de artilerie, cavalerie <și> infanterie.

În sectoarele vecine erau trupe ca rezervă, însă nu pot preciza locul și ce trupe se aflau.

16. Regimentul meu se afla acolo de vreo 3 luni de zile și stătea în tranșee.

Nu știu unde se aflau unitățile superioare din care făcea parte regimentul meu, și nici cine le comanda, știu numai că toate trupele le comanda dl. general Brusilov.

17. Trupe am văzut multe de jur-împrejurul sectorului nostru dar nu știu unde. Toate aceste trupe luptau.

18. Tranșee am văzut și am și stat în ele; erau făcute în zigzag și frontul era către inamic. Tranșeele erau deja lucrate când am ajuns eu acolo așa că eu nu am lucrat la tranșee și nici la fortificații. Nu știu locul unde se aflau tranșeele, nici dimensiunea lor, însă erau toate betonate cu ciment.

19. Eu nu am lucrat la căi ferate deoarece era o armată specială care le făcea, însă am văzut lucrându-se. Unde mergea nu știu însă venea din direcția Noua-Sulița-Boian; nu știu nici lărgimea și nici lungimea lor. Alte lucrări nu am mai văzut lucrându-se.

Nu pot da alte informațiuni cu privire la dislocările de trupă, fortificații, căi de comunicații etc.

Despre armata mea pot spune că luptă admirabil, că este foarte bine echipată și nu are frică, plus de asta sunt și mulți. Inamicul ar lupta și el bine însă este fricos, fugea imediat când începeam atacul, însă are artilerie bună și mitraliere multe.

20. În genere cred că armata unde am servit eu luptă foarte bine, curajoasă și am avut ofițeri foarte buni din cei care-și petrecuse o viață întreagă în armată, mai mult bătrâni. Gradații și ofițerii mei erau foarte buni.

Armata germană era bună, însă armata austriacă era proastă, nu lupta bine

Părerea mea este că tot noi avem să învingem iar nu nemții.

Nu știu deoarece am stat pe front un an și jumătate însă am fost rănit de 3 ori și am fost dus în Petrograd la un spital unde m-am făcut bine. Acolo nu se simțea războiul

Despre România se vorbea foarte mult și se spunea că are armată bună și odihnită.

Credem că odată cu intrarea în acțiune a României are să fie mai bine sperând că vom scăpa mai repede de războiul.

21. Am dezertat deoarece mă plictisiseam din cauza prea marei mizerii și nu am vrut ca să fiu prizonier.

În Regimentul meu erau cam vreo 50 dezertori.

Ca meserie cunosc șăpcăria civilă și militară.

<ss> Bor<is> Nimirovski <m.p.>

Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente P. XXXVII/63, f. 191-192. Orig.

NOTE:

1. *1918 la Români. Desăvârșirea Unității Național-Statale a Poporului Român. Documente externe 1916-1918*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, ediție întocmită sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului; T. Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1923; Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, Ed. Casei Scoalelor, București, 1928; Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei – studii și documente*, București, Cartea Românească, 1928; T. Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, Cernăuți, 1929; *Unirea Bucovinei 27 oct. 1918 – 27 oct. 1933*, Cernăuți, 1934; Ion I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii 1918*, Cernăuți, 1938; Vasile Gh. Miron, Ioan V. Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România*, în “Suceava” – AMJ, vol. V, 1978; Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ioan M. Oprea, Paul Oprescu, *România în primul război mondial*, București, Editura Militară, 1979; *România în anii primului război mondial*, București, Editura Militară, 1987; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ed. Humanitas, București, 1991; Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)*, Ed. “Suceava”, 1997; *Zece ani de la Unirea Bucovinei 1918-1928*, Cernăuți, 1928.
2. Arhivele Naționale Suceava, fond Școala Generală Iacobeni, dosar 1/1925, f. 11; T. Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale în Bucovina*, p. 200.
3. Victor Morariu, *Din trecutul Liceului “Ștefan cel Mare” Suceava*, în “Gazeta bucovinenilor”, an II, nr. 24, București, 1 decembrie 1935.
4. Vasile Bodnărescu, *Cuvântare la adunarea democrației naționale*, ținută la Iași, în “Glasul Bucovinei”, an I, nr. 32, Cernăuți, 22 decembrie 1918.
5. Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, Cernăuți, 1929, p. 5.
6. Idem, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina*, p. 183.
7. *O scrisoare a eroului Ion Grămadă*, în Calendarul “Glasul Bucovinei” pe anul 1920, Cernăuți, 1920, pp. 83-84.
8. Dimitrie Marmeliuc, *Cincisprezece ani de la Unirea Bucovinei*, în vol. *Unirea Bucovinei 27 oct. 1918 – 27 oct. 1933*, Cernăuți, 1934, p. 15. Amănunte despre participarea românilor bucovineni la războiul din 1914-1918, vezi și Dimitrie Vatamaniuc, *Voluntarii bucovineni în războiul pentru întregirea țării*, în “Suceava” – AMJ, vol. XXI, 1994, pp. 249-254.
9. Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente, P. XXXVII/63, f. 169.

10. Idem, Colecția ORPOT, P. XXV/23, 30, 25. Aici se găsesc schițele nr. 4 și 8 cu poziția armatelor române și ruse în Bucovina în lunile octombrie și noiembrie 1916, precum și schița nr. 6 cu contraofensiva armatelor austro-germane din octombrie-noiembrie 1916. Amănunte vezi *1918 la Români. Desăvârșirea Unității Național-Statale a Poporului Român*, doc. 259, pp. 848-850.
11. "La 17/30 august 1916, după prof. V. Morariu pentru întâia oară pe pământul Bucovinei s-a aclamat România Mare" cu ocazia organizării de către societatea *Dacia Română* din Burdujeni a unei mari manifestări naționale pe ruinele Cetății de Scaun din Suceava. La manifestație au vorbit Grigore Stoica "un inimos funcționar din Burdujeni, care a glorificat România și i-a dorit izbândă" și prof. Severin Procopovici care salutând oaspeții din țara liberă a afirmat că "Bucovina de veci va rămâne românească și România Mare se va înființa". Cu această ocazie s-a arborat steagul tricolor și s-au intonat cântecele *În țara mândră a fagilor* și *Pe al nostru steag*. Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente, P. XXXVII/63, f. 174; T. Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina*, p. 182; Victor Morariu, *Unirea la Suceava*, în *Amintiri răzlețe din timpul Unirii 1918*, p. 240; I. Cocuz, *op. cit.*, p. 18.
12. Ideea ocupării Bucovinei exista în concepția Rusiei – vezi raportul din 3/16 iulie 1916, al atașatului militar al Belgiei la Paris, referitor la desfășurarea negocierilor ruso-române privind intrarea României în război care redă expres "Rusia refuză implicit să dea României Bucovina, pentru că ea este deja cucerită". *1918 la Români – desăvârșirea Unității Național-Statale a Poporului Român. Documente externe 1916-1918*, București, 1983, vol. I, doc. 222, pp. 738, 739.
13. După cum se vede autoritățile militare ruse au menținut ordinele austriace de a fi interzisă pătrunderea în Bucovina "a ziarelor și a corespondenței ce veneau din România"; I. Cocuz, *op. cit.*, p. 10.
14. Guvernatorul rus al Cernăuților era gen. Lighin, iar adjunctul său, contele Lambsdorf Galogan. T. Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, p. 34.
15. Prin ordinul nr. 1191 din 23 februarie 1917 al Ministrului de Război se hotărăște înființarea Corpului de voluntari ardeleni și bucovineni aflați în prizonierat în Rusia. În acest scop guvernul român trimite pentru tratative cu partea rusă pe colonelul Constantin Pietraru, care, deși a ajuns la înțelegere cu generalul Mihail V. Alexeev, șeful Marelui Stat Major rus, acesta nu s-a putut constitui decât mai târziu, după mutarea lagărului la Kiev, și după echiparea și instruirea prizonierilor. Sub comanda col. Constantin Pietraru primele batalioane pornesc spre România la 6 iunie 1917, iar la 8 iunie 1917 sunt primite cu onoruri militare în gara Iași. *1918 la Români. Desăvârșirea Unității Național-Statale a Poporului Român – Documente externe*, București, 1983, vol. II, doc. 317, pp. 1039, 1041; Ioan Cocuz, *op. cit.*, pp. 20-21.
16. Voluntari români.
17. Corect Brest-Litovsk, localitate unde, câțiva ani mai târziu, la 3 martie 1918, avea să se semneze încheierea păcii între Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria, de o parte și Rusia sovietică. (*Istoria lumii în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1969, p. 349).
18. Semnătura în limba rusă.
19. Datele din parantezele unghiulare sunt rezultate din calculele noastre.
20. Idem.

* Primărie comunală care n-a transmis informațiile cerute

BEWEISE ÜBER DIE ERSTE WELTKRIEG NEUE DOKUMENTEN

Zusammenfassung

In Folge mehrere Forschungen die im Staatsarchiv von Suceava unternommen wurden, der Verfasser hat einige neue Dokumente von der Zeitspanne 1914- 1918 gefunden. In allgemeinen, diese Dokumenten beziehen sich auf Interesse der Rumänen, daß durch verschiedenen Mittel, einschließlich Aktivitäten im Bereich der Spionage, an die Besiegung der Zentral Mächte und an die Verwirklichung des Großrumäniensideals, zu beitragen.

Rădăuți, 29 aprilie 1933. Tablou întocmit de Prefectura județului Rădăuți, cuprinzând invalizii, orfanii, văduvele, voluntarii și prizonierii de război din anii 1914-1918, realizat pe baza rapoartelor primăriilor comunale și ale orașelor Rădăuți și Siret, conform ordinului Prefecturii nr. 5337 din 29 aprilie 1933.

Nr. crt	Localitatea	Invalizi	Orfani	Văduve	Foști luptători demobilizați		Total	Voluntari	Prizonieri	Observații
					De armata română	Din armata austro-ungară				
1.	I. Plasa Putilei Brodina	3		17						
2.	Câmpulung pe Ceremuș*									
3.	Chiselețeni			13						
4.	Comatin	6		16	1	90	91	1 Italia		
5.	Zihtineț	8		20		102	102		13 Rusia 5 Italia 1 România	
6.	Gura Putilei*									
7.	Iablonoia	6	2	11	4	82	86	4 Italia		
8.	Plosca	6		16		86	115		21 Rusia 8 Italia	
9.	Putila*									
10.	Sălășeni*									
11.	Sârghieni	3		33	4	181	184	4 Italia	44 Rusia 9 Italia	
12.	Seletin	17		46						
13.	Șipotele Sucevei	10	1	15	6	140	218	6 Italia	1 Italia 1 România 69 Rusia	
14.	Torăceni	2		22	2	63	89		23 România 2 Italia 1 Serbia	

1.	II. Plasa Siretului Bahrinești	15	2	18	9	127	129	9 Italia	2 Rusia	
2.	Baineș	5	2	23	17		17			
3.	Bălcăuți	20		31	4	128	137	4 Italia	8 Rusia 1 Italia	
4.	Botușanița	7	1	8		70	76			
5.	Calafindești	24		32	6		153	6 Italia		
6.	Cândești	6	1	8	4	80	98	2 Rusia 2 Italia	18 Rusia	
7.	Cerepcăuți	19		29	5	141	146	5 <România>		
8.	Climăuți	6	2	7				3 Italia	4 Italia 7 Rusia	
9.	Fântâna Albă			4				3 Italia	8 Rusia	
10.	Gărbăuți	10	1	12	4	59	61	3 Italia 1 România	1 Rusia	
11.	Grănicești	9	3	12	8	144	161	8 <România>	1 Franța 28 Rusia	
12.	Mușenița cu Băncești	6		6	1	38	39	1 Italia	1 Rusia	
13.	Negostina cu Gropeni	21	3	31						
14.	Oprișeni	11	8	19	6		17	6 <România>		
15.	Poieni	10	1	7		56	71	3 Rusia 6 Italia		
16.	Rogojești	11	2	11	8	111	139	8 <România>	23 Rusia	
17.	Sinăuți de Jos	8		19	3	74	82	3 Italia	8 Rusia	
18.	Sinăuți de Sus	7		5	10		52	1 Italia 2 Rusia	4 Rusia 1 Italia	
19.	Slobozia Berlinților	4		4	2		2			
20.	Stănești de Jos	8		16	8	68	86	7 Rusia 1 Serbia 1 Franța		

							1 România		
21.	Stănești de Sus	3		17	9	61	66	9 Italia 7 Rusia 1 România	
22.	Stârcea	6	2	13	17		17 <România>		
23.	Tereblecea	23	5	24	26		26 6 Italia		
24.	Tereblecea Nouă	8	4	8	8	52	53 1 Rusia 7 Italia	1 Italia 2 Rusia	
25.	Volcineț	16	3	37	19	146	198 19 <România>	6 Austro- Ungaria 37 Rusia 5 Italia 2 Serbia 2 Franța	
1.	III. Plasa Ștefan Vodă Bădeuți	5	1	16	2	83	111 2 Italia	8 Italia 20 Rusia	
2.	Bădeuții Noi	1	4	4	3	34	42 3 Italia	1 Italia 7 Rusia	
3.	Bilca	30		57	19	274	279 11 Italia 2 Rusia 6 România	5 Rusia	
4.	Burla	8	2	32	23	109	113 2 Franța 21 Italia	4 Rusia	
5.	Costișa	6	9	37	23	219	219 23 <România>		
6.	Dornești	20	2	49	25	216	216 25 Italia		
7.	Frătăuții Noi*								
8.	Frătăuți pe Suceava	12		16	5	176	195 5 Italia	17 Rusia 2 Italia	
9.	Frătăuții Vechi	26	20	52	26	199	268 16 Italia 1 Rusia	66 Rusia	
10.	Gălănești	15	8	10	8		8 8<România>		

11.	Gura Putnei	3	2	14		143	178	1 Italia	11 Italia 24 Rusia	
12.	Horodnicul de Jos	23	2	59	20	144	189	6 România 10 Italia 5 Rusia	1 Italia 44 Rusia	
13.	Horodnicul de Sus	22	2	62	24	234	255	19 Italia 5 Rusia		
14.	Hurjuieni	12	5	11		56	94	6 Italia	24 Rusia 13 Italia 1 Franța	
15.	Marginea	45	28	72	21		266	20 Italia	48 Rusia	
16.	Măneuți	11	3	36	5	186	210	5 Italia	24 Rusia	
17.	Mileșăuți*									
18.	Putna	11	1	18	15	206	265	11 Italia 2 Rusia 2 România	14 Rusia 4 Italia 1 Ungaria 1 Serbia	
19.	Satu Mare	8	4	17	12	146	157	1 Franța 9 Italia 2 Rusia	11 Rusia	
20.	Satu Mare Nou	3		8	5	89	107	5 <România>	3 Italia 15 Rusia	
21.	Straja	36	1	56	27/1	284	333	27 Italia 1 România	1 Franța 47 Rusia 1 Serbia	
22.	Sucevița	19	4	31	14	127	145	14 <România>	17 Rusia 1 Italia	
23.	Țibeni	10	2	33	2	232	250	2 Italia	11 Rusia 5 Italia 1 România 1 Serbia	
24.	Vicovul de Jos	17	3	51	"nu există"			2 Rusia 6 Italia		
25.	Vicovul de Sus	60	24	123	77/7	459	528	77 Italia	69 Rusia	

								7 România		
26.	Voitineli	6	4	26			*	*	*	
27.	Voievodeasa	5	7	12	6			5 România 1 Italia		
28.	Volovăț	14	2	51	18	66	67		1 Rusia	
	Total mediul rural ¹⁹	<741>	<183>	<1613>	<602>	<5781>	<7206>	<536>	<960>	
	Orașul Rădăuți	41	13	131	2/3			4 România 19 Italia		
	Orașul Siret	51	4	62						
	Suburbia Mănăstioara	15	1	20	13			2 Rusia 11 Italia		
	Suburbia Văscăuți	9		11	3			3 Italia		
	Total mediul urban ²⁰	<116>	<18>	<224>	<39>			<4 România> <33 Italia> <2 Rusia>		

Arhivele Naționale Suceava, fond Prefectura județului Rădăuți, dosar 121/1930, f. 2-3, Original.